

3. *İbrâzû'z-zamâ'ir 'ale'l-Eşbâh ve'n-nezâ'ir* (Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 367; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 1145, 1146; İzmir Millî Ktp., nr. 715; Manisa İl Halk Ktp., nr. 708). İbn Nüceym'in eseri üzerine yazılmış bir şerhtir. 4. *Şerhu Mülteka'l-ebhur* (*Ke-mâlû'd-dirâye fi cemi'i'r-rivâye min şürû-hi'l-Mültekâ*) (Süleymaniye Ktp., İzmir, nr. 180; Manisa İl Halk Ktp., nr. 607/1-3). 5. *Risâle fi'l-i'tikâf* (Süleymaniye Ktp., Dügümlü Baba, nr. 449, vr. 174<sup>b</sup>-184<sup>b</sup>). 6. *Şerhu Risâleti'l-Birgivi* (Süleymaniye Ktp., İzmir, nr. 193, 57 varak). Birgivi'nin hayız, nifas ve istihâzeyle ilgili bir risâlesinin şerhidir. 7. *Şerhu'l-hilâfiyyât beyne'l-Eş'arî ve'l-Mâtürîdî* (*Mesâ'ilü'l-hilâfiyyât fümâ beyne'l-Eş'ariyye ve'l-Mâtürîdiyye*) (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1650; Köprülü Ktp., Mehmed Âsım, nr. 254). Müellif bu eseri önce muhtasar bir şekilde yazmış, daha sonra da şerhetmiştir.

İzmirî'nin kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *Hâşiye 'alâ İmtihâni'l-ezkiyâ' fi'n-nahv*, *Hâşiye 'alâ Şerhi İbni'l-Hâcib li-Muhtasarı'l-Muntehâ*, *Hâşiye 'alâ Envârî't-tenzil li'l-Beyzâvî*, *Hâşiye 'alâ Şerhi's-Semâ'il*, *Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Câmî fi'n-nahv*, *Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Fenârî fi'l-mantık*, *Hâşiye 'alâ Hidâyeti'l-hikme, ed-Dürerü's-seniyye fi fezâ'ilü'd-Devleti'l-Osmâniyye*, *Şerhu Zuhri'l-müte'ehhilin*, *İsticlâbü'l-murâdât* (*Delâ'ilü'l-hayrât şerhi*), *Şerhu'l-'akâ'idü'l-cedide fi'l-kelem*, *Zübdetü 'ilmi'l-kelem*.

#### BİBLİYOGRAFYA :

Mevlânâ Mehmed İzmirî, *İbrâzû'z-zamâ'ir 'ale'l-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*, Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 367, vr. 1<sup>a-b</sup>; a.mlf., *Risâle fi'l-i'tikâf*, Süleymaniye Ktp., Dügümlü Baba, nr. 449, vr. 174<sup>b</sup>-184<sup>b</sup>; a.mlf., *Şerhu Risâleti'l-Birgivi*, Süleymaniye Ktp., İzmir, nr. 193, vr. 1<sup>a-b</sup>; Âkifzâde Abdürrahim el-Amâsî, *el-Mecmû'*, Millet Ktp., Ali Emîri Efendi, nr. 2527, vr. 96<sup>b</sup>; *Osmanlı Müellifleri*, I, 237-238; *Hediyetü'l-'ârifin*, II, 328; Serkis, *Mu'cem*, I, 429-430; Brockelmann, *GAL*, II, 293; *Suppl.*, II, 317; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, XII, 95.



FERHAT KOCA

#### İZMİRİ, Mustafa

(ö. 1154/1741)

Kıraat âlimi.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Babasının adı Abdürrahman, dedesinin ki Muhammed'dir. Talebelerinden Hâşim b. Muhammed el-Mağribî'nin kendisini

Menemenî nisbesiyle zikrettiğine ve *Bedâ'î'u'l-burhân* adlı eserinin ferâğ kaydında da aynı nisbe ile anıldığına bakılırsa İzmir'e bağlı Menemen'de doğduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca Rûmî nisbesiyle anılan ve Canbaşı Dede İla-bıyla tanınan İzmirî, İstanbul'a giderek Yûsufefendizâde diye mâruf Abdullah Hilmi b. Muhammed b. Yûsuf ve Köprülüzâde Abdullah Paşa'dan kıraat tahsil etmiş, adı geçen talebesinin 30 Muharrem 1148'de (22 Haziran 1735) İstanbul'da kendisinden icâzet aldığını belirtmesinden anlaşılacağı üzere (*Temrinü't-talebe*, vr. 1<sup>b</sup>) hayatının bir bölümünü bu şehirde öğretimle geçirmiştir. Hanefî mezhebine mensup olduğu bilinen İzmirî, Hâşim b. Muhammed el-Mağribî'nin belirttiğine göre 1153 (1741) yılında hac görevini ifa etmiş, hac dönüşü uğradığı Mısır'da 1154'te (1741) ölmüştür (*Hısnü'l-kârî*, vr. 62<sup>b</sup>). *Bedâ'î'u'l-burhân*'ın ferâğ kaydının sonuna müstensih tarafından düşülen notta Safer 1154'te (Nisan-Mayıs 1741) Mısır'da vefat ettiğinin belirtilmesi de bu bilgiyi doğrulamaktadır. Diğer kaynaklarda 1155 ve 1160 olarak kaydedilen ölüm tarihini Brockelmann bir yerde 1156, bir yerdede 1152 diye zikretmektedir.

Eserleri. 1. *'Umdetü'l-'irfân fi tahriri evcûhi'l-Kur'an*. Süleymaniye (Kılıç Ali Paşa, nr. 32, müellif hattı; Lâleli, nr. 66/2; İbrâhim Efendi, nr. 20) ve İzmir Millî (nr. 301/2, vr. 107<sup>b</sup>-161<sup>b</sup>) kütüphanelerinde nüshaları bulunan eser Muhammed Muhammed Câbir ve Abdülzâz ez-Zeyyât tarafından neşredilmiştir (Kahire, ts. [Matbaatü'l-Cündî]). 2. *Bedâ'î'u'l-burhân 'alâ 'Umdetü'l-'irfân*. Bir önceki eserin şerhi olup Edirne Selimiye (nr. 30, 31), Süleymaniye (Tekelioğlu, nr. 12; İbrâhim Efendi, nr. 4), Hacı Selim Ağa (nr. 5/1, vr. 1<sup>b</sup>-252<sup>a</sup>), Âtîf Efendi (nr. 10), İzmir Millî (nr. 297/2, vr. 126<sup>b</sup>-309<sup>b</sup>) ve Tire İlçe Halk (Diğer Vakıflar, nr. 51) kütüphanelerinde nüshaları mevcuttur. 3. *Muhtasarü'n-Neşr fi'l-kırâ'âti'l-'aşr*. İbnü'l-Cezerî'ye ait eserin muhtasarı olup bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Lâleli, nr. 66/1, vr. 1-178). Bu nüsha üzerinde yapılan incelemede eserin *Takribü huşûli'l-makâşid fi tahrici mâ fi'n-Neşri mine'l-fevâ'id* adıyla da anıldığı tesbit edilmiş, buna göre *Osmanlı Müellifleri*'nde (II, 28) *Muhtasarü'n-Neşri'l-kebîr* ismiyle İzmirî'nin bir eserine işaret edildikten sonra *Takribü huşûli makâşid* adıyla ayrı bir eserden söz edilmesinin doğru olmadığı anlaşılmıştır. 4. *Tahrî-*

*rü'n-Neşr min tarîkı'l-'aşr*. İbnü'l-Cezerî'nin adı geçen eserinde kaynak göstermeden aktardığı bazı bilgilerin kaynaklarının tesbit edildiği bir eser olup bir nüshası Dârü'l-kütübü'z-Zâhiriyye'de bulunmaktadır (nr. 7715/1).

İzmirî'nin bunlardan başka *İhtilâfû'l-berara bimâ sekete 'anhü'l-'aşere* adlı bir eserinden de söz edilmiştir (eserleri için ayrıca bk. Brockelmann, *GAL*, II, 582; *Suppl.*, II, 274, 653). Brockelmann, İzmirî'nin Süleymaniye Kütüphanesi'nde (İbrâhim Efendi, nr. 32/11) *Risâletü'd-dâd* adıyla kayıtlı bir eserinin bulunduğunu söylemişse de (*GAL*, II, 582) risâle üzerinde yapılan incelemede bunun müellifinin Mustafa b. İsmâil el-İzmirî olduğu görülmüştür (ayrıca bk. Salâh Muhammed el-Hiyemî, I, 171-172). Yine Brockelmann, *Haşinü* (*Hısnü'l-kârî' fi'htilâfi'l-me-kârî*) adlı bir başka eseri de İzmirî'ye nisbet etmiş (*GAL Suppl.*, II, 653), ancak Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Fâtih 68/12, vr. 62<sup>b</sup>-73<sup>b</sup>) bulunan nüshasının mukaddimesinin incelenmesinden bu risâlenin de İzmirî'nin çalışmalarından nakiller yaparak Hâşim b. Muhammed el-Mağribî tarafından kaleme alındığı anlaşılmıştır.

#### BİBLİYOGRAFYA :

Hâşim b. Muhammed el-Mağribî, *Hısnü'l-kârî' fi'htilâfi'l-me-kârî*, Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 68/12, vr. 62<sup>b</sup>; a.mlf., *Temrinü't-talebitü'l-berarâti'l-hiyera fi vücûhi kırâ'âti'l-e'immeti'l-'aşere*, Süleymaniye Ktp., Erzincan, nr. 72, vr. 42<sup>a</sup>; a.mlf., *Kitâbü's-Şevâz*, MÜLF Ktp., Üsküdarlı, nr. 34/5, vr. 436<sup>a</sup>; *Osmanlı Müellifleri*, II, 28; Brockelmann, *GAL*, II, 582; *Suppl.*, II, 274, 653; *İzâhu'l-meknûn*, I, 170; *Hediyetü'l-'ârifin*, II, 445; Zirikî, *el-A'lâm*, VIII, 138; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, XII, 259-260; Salâh Muhammed el-Hiyemî, *Fihrisü mahtûâtü Dâri'l-kütübü'z-Zâhiriyye: 'Ulûmü'l-Kur'an*, Dımaşk 1403/1983, I, 171-172, 423-424; Ali Yardım, *İzmir Millî Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu*, İzmir 1992, I, 35, 48-49.



TAYYAR ALTIKULAÇ

#### İZMİRLİ, İsmail Hakkı

(1869-1946)

Osmanlılar'ın son döneminde yetişen ve yeni ilm-i kelâm hareketini temsil eden âlim.

İzmir'de doğdu. Çubukçu Hüseyin Efendi'nin torunu ve yedek yüzbaşı Hasan Efendi ile Giritli Hafize Hanım'ın oğludur. Küçük yaşta iken babasını kaybetti ve kardeşiyle birlikte annesi tarafından yetiştirildi. İlk öğrenimden sonra babasının amcası Âmâ Hâfız'ın yanında hıfzını tamamladı. Bir yandan medrese dersleri